

ביאורים

רבי יוסף אלבו לקח על עצמו משימה כבדת משקל - בירור עיקרי אמונת היהדות ועריכתם. מלאכה זו חשובה מאוד ועומדת ביסוד אמונתנו. למלאכה זו הוא ניגש בתפילה לה' יתברך שיגזור לו וינחה את דרכיו ושנועם ה' ישרה במעשה ידי.

בכל מעשה שנעשה בעולם אפשר להבחין בשני דברים מאירים וטובים היוצאים ממנו; הדבר הראשון הוא מצד הפעולה עצמה. האם היא מושלמת או לא. כאשר הפעולה יצאה באופן מושלם אנו מרגישים שהיתה כאן סייעתא דשמיא, שלמרות כל חסרונותינו הצלחנו לעשות פעולה מתוקנת ומושלמת. אך יש נעימות נוספת והיא אף גדולה יותר. כאשר אנו מתבוננים מי עשה את הפעולה. כאשר עושה הפעולה מצליח לעשות דבר שהוא מעבר לכוחותיו אנו רואים בחוש את השגתה ה'. למשל, כאשר האדם רוצה למלא את תא המטען במכוניתו במוצרי מזון - אנו מבינים שהוא יכול לסדר את התא כך שלכל דבר ימצא מקום. התוצאה היא מצוינת אך אנו לא רואים זאת כדבר יוצא דופן כי פעולה זו היא בכוחו של האדם.

אך ישנן פעולות מופלאות שאי אפשר לייחס אותן לבעל הפעולה. למשל, כשאנו מסתכלים על פעולתה של הדבורה בכוורת אנו מלאי פליאה. הדבורה עושה את הבתים של הדבש בצורת משושים. הסיבה לכך היא שכאשר הצורה היא משושה - כל המקום בתוך הכוורת מנוצל עד תום ולא נשאר מקום פנוי. לעומת זאת, אם היא היתה עושה את הבתים בצורת עיגול, כמו שאר הדברים בטבע שעשויים בצורה מעוגלת, היה נשאר מקום רב בכוורת שאינו מנוצל. הדבורה היתה יכולה לעשות את המבנה בצורה אחרת, כמו ריבוע, שגם בו יש ניצול אופטימלי של הנפח, אך היא עושה את הכוורת בצורת משושה אשר דומה מאוד לעיגול אשר היה מצופה ממנה לעשותו, כיוון שהוא צורה נפוצה בטבע.

הדיוק באמצעות עשיית צורה בעלת צלעות שוות הוא לא דבר טבעי לבעל חיים. ומכאן אנו מבינים שיש נוכחות מאלוהית בפעולה זו, שיש גורם שמימי שדחף את הדבורה לעשות פעולה כל כך מופלאה ומדויקת. אנו מביטים על התוצאה המופלאה וחשים את הנעימות האלוהית שורה בפעולותיה של הדבורה.

זוהי משמעות הפסוק 'ויהי נועם' שהביא רבי יוסף אלבו. אנו מבקשים: 'ויהי נועם אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ פִּנְיָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו פִּנְיָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו פִּנְיָה עֲלֵינוּ'. שתשרה הברכה והנועם בתוצאות מעשינו. על המעשים שאנו עושים אנו מתפללים: 'במעשה יְדֵינוּ פִּנְיָה עֲלֵינוּ, ה' יעזור לנו לעשות את המעשה באופן מושלם. הוא יכונן וישלם אותה עלינו, וְדַבַּר זֶה יתוּסַף לַמַּעֲשִׂים שֶׁאֵנוּ פּוֹעֲלִים. וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ פִּנְיָה'. גם הפעולה שלנו, שיש נשגות לעשותה על הצד הטוב ביותר, תכונן ותשלים את המטרה המיוחלת.

רבי יוסף אלבו חותם את דבריו בתפילה, שגם במשימה הגדולה שנטל על כתפיו, שהיא מעבר לכוחות אדם רגיל, הוא מקווה שיצא מתחת ידיו דבר מתוקן, וגם בו נרגיש שזה לא נובע מכוחותיו האנושיים, אלא נראה בחוש שיש כאן הדרכה אלוהית מכוונת, נועם ה' ישרה עליו, והוא יכונן לאמת האלוהית.

הרחבות

• ברוך החונן אדם דעת

רָאוּי שֶׁתִּתְחַנֵּן לַה', הַחֲוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּתְבוּנָה, שִׁיחַן אוֹתָנוּ דַּעַה, בִּינָה וְהַשְׁכֵּל. בהקדמה לספר תפארת ישראל, עוסק המהר"ל בקשיים העומדים בפני אדם המלמד תורה, או הכותב ספר תורני. הוא מונה שני קשיים: המלמד צריך לכוון לאמיתיה של הלכה וכן צריך שהדברים יתקבלו בקרב הלומדים: "האחד, כי אם אינו מכוין להלכה להאיר עיניו וזולתו בדבר אמת, למה לו? כי תכלית מה שיכוין המניח דברי תורה לפני זולתו, הם עתה יתן לו תורתו, וידריך אותו בנתיבות אמת, כי מאתו תצא תורה... ומפני כך, כאשר ההלכה, מי יודע אם יהיו לרצון אמרי פיו לזולתו? ואם לא יהיו לרצון, עדיין לא הועיל דבר" [תפארת ישראל, הקדמה].

כדי להתגבר על שני הקשיים, כמובן שעל המלמד ללמוד את הסוגיה היטב לפני שיעלה אותה על הכתב או ילמד אותה לרבים. אולם המהר"ל מגלה לנו רובד עמוק יותר בהתמודדות עם קשיים אלה: "אמנם להנצל מזה (מקשיים אלה), כאשר יכוון מעשיו אל השם יתברך, אשר הוריש אל האדם התורה והחכמה, גם עתה יתן לו תורתו, וידריך אותו בנתיבות אמת, כי מאתו תצא תורה... ומפני כך, כאשר האדם מכוין בתורה להשם יתברך אשר נתן התורה, גם כן השם יתברך מציל אותו מן השגיאה, ויאיר עיניו בתורתו" [שם].

המהר"ל רבי יוסף אלבו הבינו שהתורה אינה רק טקסט לימודי, אלא יש בה עמקות רוחנית. לכן סברו שלא די בחכמה אנושית כדי ללמוד וללמד תורה, אלא יש צורך בסיוע מנותן התורה שייסייעו בהבנת תורתה הקדושה.

לעילוי נשמת אריאל צבי ז"ל בן יוסף יצחק ודליה בילטו"א שטריגלר

וְלִהְיוֹת הַחֲקִירָה הַזֹּאת גְּדֻלַּת-הָעֶרֶךְ וְיִקְרָה מְאֹד, רָאוּי שֶׁתִּתְחַנֵּן לַה', הַחֲוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּתְבוּנָה, שִׁיחַן אוֹתָנוּ דַּעַה, בִּינָה וְהַשְׁכֵּל, בְּאִפְן שִׁיְהִי בַּפְּעֻלָּתוֹ זֹאת מִן הַנְּעִימוֹת הָאֱלֹהִיִּם. אֲשֶׁר הוּא דָּבַק בְּכָל הַפְּעֻלוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת, כְּמֵאֲמֹר מֹשֶׁה רַבְּנוּ ע"ה בַּתְּפִלָּתוֹ, שְׂאָמַר: "וַיְהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּזְנֵה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּזְנֵהוּ" [תהלים צ, יז].

שני הפנים של נעימות הפעולה

וּבִאִירוֹ: כִּי בְּכָל פֶּעַל, יִפֵּל בּו הַנְּעִימוֹת מִשְׁנֵי פָּנִים: אִם מִצַּד-הַפְּעֻלָּה בַּעֲצָמָה - הַיּוֹתָה שֶׁלְמָה בְּתַקְלִית-הַשְּׁלֹמוֹת, כְּפִי מַה שִׁיִּגְזֹר טִבַּע חֲמֶרָה; וְאִם מִצַּד-הַפּוֹעֵל - רְצוֹנֵי לוֹמַר: הַיּוֹת בַּפְּעֻלָּה הַיּוֹת נְעִימוֹת וְשְׁלֹמוֹת מִיַּחַד מִצַּד-הַתִּיַּחֲסָה. אֶל הַפּוֹעֵל, וְהַיּוֹת הַפְּעֻלָּה הַיּוֹת פְּעֻלַּת הַפּוֹעֵל הַהוּא. וּבַפְּעֻלוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת יִפֵּל בְּהֵן הַנְּעִימוֹת וְהַשְּׁלֹמוֹת מִשְׁנֵי אֱלוֹ-הַפָּנִים: אִם מִצַּד-הַפְּעֻלוֹת בַּעֲצָמָן - רְצוֹנֵי לוֹמַר: הַיּוֹת שְׁלֹמוֹת בְּתַקְלִית מַה שְׂאָפְשֵׁר לָהֶן, כְּפִי מַה שִׁיִּגְזֹר טִבַּע חֲמֶרָה לְהַיּוֹת; וְגַם יִפֵּל בְּהֵן נְעִימוֹת וְהַדָּר אַחַר שְׂאִינוּ בְּטִבַּע חֲמֶרָה - מִצַּד-הַיּוֹתָה פֶּעַל הָאֵל, וַתִּבְרָךְ.

דוגמה לנעימות מצד הפועל

כְּאֵלוֹ תֵאמַר שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂאִין מְדַרְךָ הַדְּבֹרָה, כְּפִי טִבַּע חֲמֶרָה, שִׁיִּמְצֵא בָּהּ הַהֲבָנָה לְבָנוֹת הַבָּתִּים הֵהֵם מִהַשְּׁעוֹה, שֶׁהַדְּבִשׁ כְּנוֹס בְּתוֹכָהּ, בְּתַמּוּנַת הַשְּׁשִׁיּוֹת. - לְהַיּוֹת הַפּוֹעֵל מְבַחַר הַפּוֹעֲלִים, נִתֵּן בָּהּ הַבְּנָה לְבָנוֹתָם בְּתַמּוּנָה הַזֹּאת, לְהַיּוֹתָה דוֹמָה לְעֹגֹלָה, שֶׁהִיא תְּמוּנָה הַטְּבַעִית. וַיֵּשׁ-לָּהּ יִתְרוֹן עֲלֶיהָ, שֶׁבְּתַמּוּנַת הַשְּׁשִׁיּוֹת יִתְמַלֵּא כָּל הַשְּׁטַח וְהַפְּנוּי אֲשֶׁר בְּמִגְשָׁם מִמְּשֻׁשִׁים סְמוּכִים זֶה-לְזֶה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר מְקוֹם פְּנוּי וְיִקַּם בִּינֵיהֶם, מַה שְׂאִין כֵּן בְּעֹגֹלָה, שֶׁאִם יַעֲשׂוּ הַבָּתִּים עֲגֻלוֹת כְּדָמוֹת אֶסְטוֹנָה, סְמוּכוֹת זֶה לְזֶה, יִשָּׂאֵר מְקוֹם רַב בִּינֵיהֶם שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ תוֹעֵלַת מְמוֹנו - לְפִיכָךְ בְּנָאוּם בְּתַמּוּנַת הַשְּׁשִׁיּוֹת וְלֹא עֲשָׂאוּם מְעֻגְלִים. גַּם לֹא בְּנָאוּם מְרַבְּעִים; כִּי אֶף-עַל-פִּי שֶׁבְּסִמְכַת בָּתִּים מְרַבְּעִים זֶה-לְזֶה יִתְמַלֵּא כָּל הַשְּׁטַח וְהַפְּנוּי אֲשֶׁר בְּמִגְשָׁם - הֵנָּה, לְהַיּוֹת תְּמוּנַת הַמְּרַבֵּעַ יוֹתֵר רְחוּקָה מִלְּהַדְּמוֹת אֶל הַעֹגֹלָה, שֶׁהִיא תְּמוּנָה הַטְּבַעִית, מִן הַמְּשֻׁשָׁה, לֹא בְּנָאוּהָ מְמוֹנו. וְכֵן-זֶה נִמְצָא לְדְבֹרָה מִצַּד-הַיּוֹתָה פֶּעַל הָאֵל, וַתִּבְרָךְ, שְׂרָאוּי שִׁיִּמְצֵא בָּהּ יִתְרוֹן מְזֶה-הַצַּד עַל מַה שִׁיִּגְזֹר טִבַּע חֲמֶרָה. וְזֶהוּ הַנְּעִימוֹת אֲשֶׁר מִצַּד-הַפּוֹעֵל, הַנִּמְצָא בַּפְּעֻלוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת.

תפילת משה

וְעַל-כֵּן הָיָה מֹשֶׁה מִתְּפַלֵּל לַה', אַחַר שְׂאָמַר: "יִרְאֵה אֶל-עַבְדְּךָ פֶּעֶלְךָ וְהַדְּרִךְ עַל-בְּנֵיהֶם" [שם, טז]. שִׁיִּמְצָאוּ בַּפְּעֻלוֹתֵינוּ שְׁנֵי מִינֵי הַנְּעִימוֹת אֲשֶׁר בַּפְּעֻלַת הָאֱלֹהִים, וְאָמַר: "וַיְהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ". וְלִרְמוֹז אֶל הַנְּעִימוֹת וְאֶל הַהֲדָר אֲשֶׁר מִצַּד-הַפּוֹעֵל - אָמַר: "וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּזְנֵה עֲלֵינוּ", כְּלוֹמַר: בְּצִרוּף אֱלֵינוּ. וְלִרְמוֹז אֶל הַנְּעִימוֹת אֲשֶׁר מִצַּד-הַפְּעֻלָּה בַּעֲצָמָה - אָמַר: "וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּזְנֵהוּ".

תחינת המחבר

וְעַל-כֵּן אֲנִי מִתְחַנֵּן לַה', שֶׁהוּא בַעַל הַיְכָלַת הַגְּמוּר וְהָאֲמַת הַגְּמוּר, שִׁיִּתֵּן-לִי עֹז וְתַעֲצוּמוֹת לְהַשְׁלִים כְּנִתִּי, וַיַּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֲמַת וּלְמַדְנֵי אֲרוּחוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי בּו בְּטַחְתִּי וְאֵלָיו קוִיָּתִי - כְּמֵאֲמֹר הַמְּשׁוֹרֵר: "הַדְּרִיכֵנִי בְּאֲמַתְךָ וּלְמַדְנֵי, כִּי-אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹתָךְ קוִיָּתִי כָּל-הַיּוֹם" [שם כה, ה].

וְזֶה הַחֲלִי, בַּעֲזַרַת שְׁדָי.

הַנְּעִימוֹת הָאֱלֹהִי - שֶׁפַע אֱלוֹהֵי, סִייעָתָא דְשִׂמְיָא. הַתִּיַּחֲסָה - הַשְׁתִּיכּוּתָהּ. בְּתַמּוּנַת הַשְּׁשִׁיּוֹת - בְּצוֹרַת מִשּׁוּשָׁה. לְהַיּוֹת הַפּוֹעֵל וְכו' - בְּגַלל שִׁיּוּצָרָה שֶׁל הַדְּבֹרָה הוּא הַמּוּבַחַר שְׁבִיּוּצִירָם, הַאֱלוֹהִים. לְעֹגֹלָה - עֵיגוּל. תְּמוּנָה הַטְּבַעִית - הַצּוֹרָה הַטְּבַעִית הַמְצוּיָה בַּעוֹלָם הַיּוֹת הַפּוֹעֵל, לְמַשְׁלָה: עוֹלָם עוֹגוּל, גִּלְגָּלִים וְכוּדוּמָה. אֶסְטוֹנָה - גִּלְגָּל. הַחֲלִי - הַתְּחַלְתִּי.